

Eugenia Panfiluk

Politechnika Białostocka

Kreowanie przestrzeni turystycznej obszarów przyrodniczo cennych na przykładzie Doliny Narwi

Streszczenie: W artykule poruszono problematykę przestrzeni turystycznej. W pierwszej części dokonano przeglądu literatury, omówiono czynniki i procesy, które determinują tworzenie przestrzeni turystycznej. Część empiryczna przedstawia wyniki badań z zakresu poziomu wykorzystania turystycznego Doliny Narwi przez mieszkańców metropolii Białymstoku. Omówione zostały główne atrakcje determinujące tworzenie przestrzeni turystycznej, funkcje turystyczne pełnione przez przestrzeń turystyczną Doliny Narwi na rzecz turystów oraz bariery hamujące rozwój funkcji turystycznej.

Słowa kluczowe: przestrzeń turystyczna, funkcja turystyczna, atrakcyjność przestrzeni turystycznej.

Wstęp

Postępujący ruch turystyczny, w szczególności w kierunku obszarów przyrodniczo cennych, w tym obszarów chronionych wymaga od ich właścicieli prowadzenia polityki turystycznej. Jest to niezbędny instrument planowego zarządzania ruchem turystycznym, który umożliwi zarówno rozwój turystyki jak i zachowanie wysokiego kapitału przyrodniczego. Planowe zarządzanie turystyką wymaga wykreowania przestrzeni turystycznej, która z jednej strony będzie reprezentatywna dla krajobrazu, z drugiej zaś ekosystemy tworzące tę przestrzeń będą najmniej wrażliwe na sygnały zakłócające równowagę przyrodniczą, a jednocześnie przestrzeń będzie spełniać oczekiwania i potrzeby turystów. W szczególnie trudnej sytuacji są obszary przyrodniczo cenne położone wokół dużych rozwijających się ośrodków metropolitarnych. Badania w zakresie potrzeb turystycznych ludności zamieszkującej obszary metropolitarne wykazują, iż zjawisko wykorzystywania obszarów przyrodniczo cennych położonych w sąsiedztwie wielkich metropolii już występuje. Szereg takich przestrzeni jest już zagospodarowanych i zdolnych do przyjęcia ruchu turystycznego. W niekorzystnej jednak sytuacji są obszary przyrodniczo cenne położone wokół nowych, dopiero tworzących się metropolii, dlatego też konieczne jest prowadzenie badań w zakresie analizy oczekiwań i preferencji turystycznych mieszkańców wschodzących metropolii. Badania te pozwolą na planowe kreowanie przestrzeni turystycznej obszarów przyrodniczo cennych. Artykuł ma na celu identyfikację nasilenia ruchu turystycznego na dolny odcinek Doliny Narwi mieszkańców obszaru metropolitarnego Białegostoku oraz zidentyfikowania podstawowych czynników przestrzeni turystycznej, które będą spełniać oczekiwania i potrzeby wypoczywających turystów.

Przestrzeń turystyczna

Przestrzeń turystyczna to pojęcie niejednoznaczne i w literaturze naukowej różnorodnie jest interpretowane. Przyczyny tego zjawiska należy upatrywać w tym, że turystyka nie stanowi odrębnej dziedziny naukowej tylko jest kategorią interdyscyplinarną.

W badaniach nad przestrzenią turystyczną występuje organizacyjne i funkcjonalne podejście badawcze. W obu ujęciach zarówno organizacyjnym, jak i funkcjonalnym przestrzeń turystyczna definiowana jest w znaczeniu ogólnym jak i szczegółowym. W ujęciu szczegółowym¹ przestrzeń turystyczną traktuje się jako przestrzeń realną poprzez jej wymiar i cechy. Zasadniczym elementem przestrzeni turystycznej realnej jest jej potencjał, który decyduje o podjęciu decyzji o wyjeździe turystycznym² i decyduje o osiągnięciu pozycji konkurencyjnej na rynku turystycznym³. W tym o wyodrębnieniu przestrzeni turystycznej, z jednej strony decyduje występowanie zjawiska ruchu turystycznego⁴, z drugiej zaś zagospodarowanie turystyczne⁵, a jego wielkość i charakter pozwala na precyzyjne określenie etapu jej rozwoju⁶. A wprowadzane zmiany motywuje potrzebą wypoczynku, poznania i chęci doznania różnorodnych przeżyć⁷.

Przestrzeń turystyczną cechuje dynamika odzwierciedlająca zjawiska procesów gospodarczych wywołanych ruchem turystycznym⁸ i dynamika wywołana przez ekonomiczny cykl koniunkturalny⁹. Wyodrębnienie jej zasięgu zależne jest od przedmiotu analizy w konkretnej sytuacji – może dotyczyć kraju, regionu, gminy jak też miejscowości czy obiektu¹⁰.

---

¹ R. Butler: The concept of a tourism and cycle of evolution. „Canadian Geographer” 1980, nr 24, ss. 97-116.

² B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna, pojęcie, cechy, wymiary. „Turizm” 2007, nr 17, ss. 145-158.

³ I. Dwyer, Ch. Kim: Destination Competitiveness: determinants and indicators. “Current Issues in Tourism” 2003, nr 6, ss. 369-414; G.I. Crouch, J.R.B. Ritchie: Tourism. Competitiveness and Societal Prosperity. “Journal of Business Research” 1999n nr 44, s. 140; w literaturze polskiej: Ł. Nawrot: P. Zmyślony: Międzynarodowa konkurencyjność regionu turystycznego. Od programowania rozwoju do zarządzania strategicznego. Wydawnictwo PROKSENIA, Kraków 2009, ss. 21-22; E. Dziedzic: Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego. Monografie i Opracowania, nr 442, SGH, Warszawa 1998, s.9.

⁴ J. Warszyńska: Problemy badawcze geografii turystyki. „Folia Geographica. Geographia Oeconomica”, 1986, vol. 19, ss. 59-63; A. Kowalczyk: Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 287; S. Liszewski: Przestrzeń turystyczna. „Turizm” 1995, nr 4, ss. 87-103; B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, ss. 74-75.

⁵ A. Niezgoda: Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2006, s. 52; E. Dziedzic: Obszar... op. cit., ss. 9-10.

⁶ B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna, pojęcie, cechy, wymiary. „Turizm” 2007, nr 17, ss. 145-158.

⁷ G. Gołębski (red.): Kompendium wiedzy o turystyce. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 2002, s. 78.

⁸ R. Butler: The Concept of... op. cit., ss. 97-116.

⁹ B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna... op. cit., ss. 145-158.

¹⁰ E. Dziedzic, A. Niezgoda: Obszar recepcji turystycznej... op. cit., s. 52; Ł. Nawrot, P. Zmyślony: Międzynarodowa konkurencyjność... op. cit., ss. 21-22.

W ujęciu systemowym spotyka się dwa podejścia badawcze: opisowe i procesowe. W nurcie pierwszym na podstawie wyodrębnienia jednorodnego systemu jako zbioru jednostek tworzone są szczegółowe opisy jego części składowe, np. dla szczebla regionalnego¹¹.

W ujęciu procesowym system poddawany jest analizie funkcjonalnej, ze względu na relacje zachodzące pomiędzy poszczególnymi elementami systemu¹². Zgodnie z tą koncepcją za przestrzenny system turystyczny uważa się zbiór wzajemnie powiązanych elementów, wyodrębnionych z otoczenia ze względu na te powiązania. Podstawowymi elementami przestrzeni turystycznej są: obiekty, węzły i rdzenie (np. miejsca, miejscowości, obszary turystyczne), strefy turystyczne, regiony turystyczne, turystyczny system terytorialny¹³. Rdzeń lub jądro klasyfikowane jest według jego wpływu na decyzje o podróży turystycznej. Jądro podstawowe, jest powszechnie rozpoznawalne i wizerunkowo utożsamiane z przestrzenią, czy regionem, bezpośrednio wpływa na decyzję podróży turystycznej. Jądro drugorzędne wspomaga decyzje wyboru miejsca podróży turystycznej, jest powszechnie rozpoznawalne i wskazuje na różnorodność form wypoczynku w regionie. Jądro trzeciorzędne, ma lokalny zasięg oddziaływania, rozpoznawalne jest przez turystę w trakcie pobytu turystycznego i może wpływać na decyzje o wydłużeniu pobytu turystycznego¹⁴. Jądra lub rdzenie tworzą węzły turystyczne lub strefy turystyczne. Węzeł turystyczny tworzy jądro atrakcji, bezpośredni obiekt zainteresowania turysty (Otoczone jest ono przez pas krajobrazu, który służy kształtowaniu nastroju i doświadczenia atrakcji) oraz zewnętrzna strefa obejmująca elementy zagospodarowania obsługujące turystów¹⁵. Występowanie więcej niż jednej strefy turystycznej /węzła turystycznego powoduje powstanie regionu turystycznego.

W szerszym ujęciu w kategorii przestrzeni, ale podporządkowanej do regionu zjawisko systemu turystycznego rozpatruje Zmyślony, wyodrębnia on sześć ogniw systemu. Są to: walory turystyczne, przedsiębiorstwa turystyczne, instytucje otoczenia rynkowego, władze lokalne i regionalne, lokalne i regionalne organizacje turystyczne i mieszkańcy¹⁶.

¹¹ Szerzej na ten temat: W.W. Gaworecki: *Ekonomika i organizacja turystyki*. PWN, Warszawa 1978, czy A.S. Kornak: *Ekonomika turystyki*. Wydawnictwo Naukowe PWN PWN, Warszawa 1997, s. 159. W przypadku szczebla lokalnego: G. Gołembskiego: *Metody stymulowania rozwoju turystyki w ujęciu przestrzennym*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2001, s. 336; A. Machiavelli: *Tourist Destinations as Integrated Systems*. „Tourist Review” 2001, nr 56, ss. 6-11.

¹² A. Niezgoda: *Obszar recepcji...* op. cit., ss. 109-114; Ł. Nawrot, P. Zmyślony, *Międzynarodowa konkurencyjność...* op. cit., ss. 43-50; A. Krzymowska-Kostrowica: *Terytorialny system rekreacyjny*. „Prace Geograficzne” 1980, nr 138, s. 25; A.S. Kostrowicki: *System based approach to research concerning the geographical environment*. „Geographia Polonica” 1976, nr 33.

¹³ S. Liszewski, M. Baczworow: *Istota i właściwości przestrzeni rekreacyjno-turystycznej*. „Turystyka” 1998, nr 8, ss. 39-45.

¹⁴ M. Smoleński: *Modelowanie przestrzeni turystycznej peryferyjnych regionów turystycznych*. „Zeszyty Naukowe Ekonomia i Zarządzanie” 2010, nr 2, ss. 70-72.

¹⁵ M. Smoleński: *Modelowanie przestrzeni...* op. cit., s. 70.

¹⁶ Ł. Nawrot, P. Zmyślony: *Międzynarodowa konkurencyjność...* op. cit., ss. 43-45.

Zarówno strefy turystyczne (węzły turystyczne) jak i regiony (zgodnie z koncepcją systemu) pełnią funkcje na rzecz turysty. Zakres i różnorodność świadczonych funkcji na rzecz turysty uzależnione są od struktury (ilości, jakości i wielkości) zagospodarowania turystycznego oraz jej zróżnicowania rodzajowego.

Struktura zagospodarowania turystycznego określana jest schematem 6xA. Są to: atrakcje (*attractions*), dostępność (*accessibility*), usługi dla turystów (*amenities*), oferty turystyczne (*available packages*), aktywność (*activities*), usługi dla ludności (*ancillary services*)¹⁷.

W niniejszej pracy przestrzeń turystyczna traktowana jest jako dynamiczny system złożony z elementów statycznych i procesów funkcjonalnych. Elementy statyczne to fizyczne elementy przestrzeni. Procesy funkcjonalne to zjawiska/ działania pełnione na rzecz popytu (ruchu turystycznego) przez podaż (rozwój gospodarczy miejscowej ludności, przedsiębiorstw i jednostek administracyjnych). O rozwoju procesów funkcjonalnych przestrzeni decyduje poziom zaspokojenia potrzeb i oczekiwań turystów w trakcie pobytu turystycznego.

Badania w zakresie rozwoju przestrzeni turystycznej dowodzą, że jej rozwój uzależniony jest od kilku współzależnie i jednocześnie zachodzących procesów, a skala tych procesów zależy od czasu rozwoju przestrzeni turystycznej¹⁸. Ponadto wnioski z badań z zakresu funkcji turystycznej wskazują również, że funkcja turystyczna przestrzeni jest uzależniona od wielkości ruchu turystycznego i jakości infrastruktury turystycznej¹⁹. Dotychczasowe badania dotyczące funkcji turystycznej pozwalają na wyodrębnienie siedmiu grup mierników, są to: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjna, wielkość i struktura ruchu turystycznego, wielkość i sposób użytkowania ziemi, wielkość dochodów uzyskiwanych w turystyce, struktura zawodowa ludności²⁰.

Metodyka badań

Badania nad określeniem funkcjonalnych czynników mających wpływ na kreowanie przestrzeni turystycznej na obszarach przyrodniczo cennych prowadzone były przez Katedrę Turystyki i Rekreacji Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej w latach 2009 – 2010. Badania przeprowadzono metodą ankietową, z zastosowaniem

---

¹⁷ M. Smoleński: Modelowanie przestrzeni... op. cit., ss.70-71, za: D. Buhalis: Marketing the competitive destination of the future. "Tourism Management" 2000, vol. 21, s. 98.

¹⁸ Obszerną charakterystykę dorobku naukowego z zakresu badań związanych z rozwojem przestrzeni turystycznej i jej etapami, zarówno w ujęciu nauk geograficznych jak i ekonomicznych dokonał Włodarczyk w pozycji: B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna... op. cit., ss. 19-73.

¹⁹ W literaturze z zakresu turystyki znane są badania funkcji turystycznej w ujęciu podażowym, między innymi: A. Matczak: Problemy badania funkcji turystycznych miast Polski. „Acta Universitatis Lodzianis. Turyzm” 1989, nr 5, ss. 27-28; J. Fischbach: Funkcja turystyczna jednostek przestrzennych i program jej badania „Acta Universitatis Lodzianis. Turyzm” 1989, nr 5, ss. 7-26, za: B. Włodarczyk: Przestrzeń turystyczna... op. cit., ss. 96-99.

²⁰ J. Fischbach: Funkcja turystyczna... op. cit., ss. 7-26.

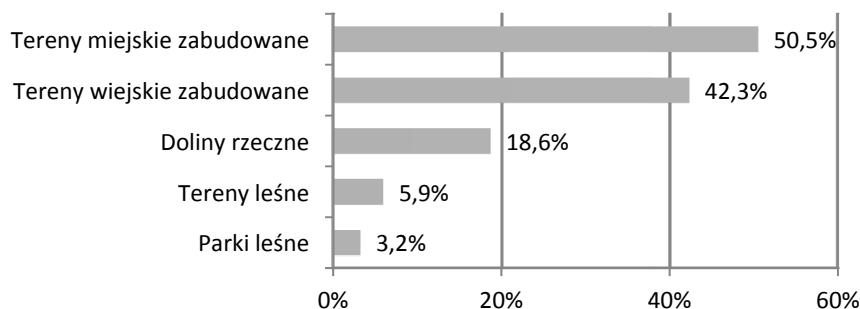
pogłębionego wywiadu na reprezentatywnej próbie losowo wybranych 395 mieszkańców obszaru metropolitarne Białegostoku²¹.

Klasyfikację wyników dla Doliny Narwi dokonano w podziale na cztery kategorie pomiędzy, którymi zachodzą zjawiska funkcjonalne na linii turysta – przestrzeń turystyczna. Skupia się na poszukiwaniu odpowiedzi na następujące pytania:

1. Co jest rdzeniem, atrakcją przestrzeni przyciągającym turystę?
2. Jakie są świadczone usługi turystyczne i dostępne oferty turystyczne i na ile zaspokajają one potrzeby turystów?
3. Z jakich usług komplementarnych korzystają turyści i w jakim zakresie one zaspokajają ich potrzeby?
4. Czy dostępność komunikacyjna jest czynnikiem sprzyjającym/ hamującym rozwojowi ruchu turystycznego?

Wyniki badań

Podstawą kreowania przestrzeni turystycznej Doliny Narwi są walory krajobrazu małych miasteczek i krajobrazu wiejskiego. Świadczy o tym fakt, że najliczniejsza grupa odwiedzających wypoczywała na obszarach miejskich zabudowanych (50,45%) i wiejskich zabudowanych (42,27), tylko czwarta część odwiedzających wykorzystywała obszary przyrodniczo cenne Doliny Narwi (wykres 1).

Wykres 1. Tereny rekreacyjne Doliny Narwi wykorzystywane przez respondentów
 Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Walory Doliny Narwi wykorzystywane były w celach wypoczynkowych przez połowę (56,20%) Białostoczan, większość z odwiedzających korzystała z terenów

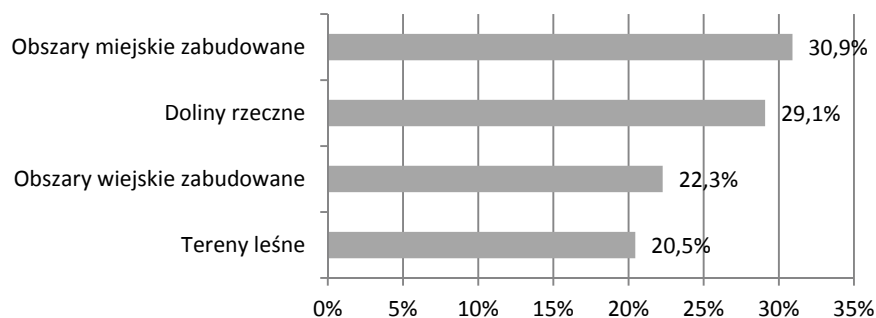
²¹ Wielkość próby badawczej obliczono metodą statystyczną, przyjęto poziom ufności w granicach 0,95 szacowaną wielkość frakcji na poziomie wskaźnika wielkości 0,5 oraz błąd maksymalny na poziomie 0,05. Dla tak przyjętych wskaźników przy wielkości populacji 270000 (ilość mieszkańców Białegostoku) wielkość próby badawczej wynosi 385 osób. Ponadto zachowano w badaniach reprezentatywność populacji mieszkańców według wieku poprzez wyznaczenie progów ilościowych poszczególnych grup wiekowych zgodnie ze stanem faktycznym. Dobór badanych przeprowadzony został na zasadzie dobrowolności. Badaniu poddano wszystkich chętnych.

rekreacyjnych sporadycznie (56,36%) lub tylko w czasie urlopu (20%). Tylko piąta część mieszkańców Białegostoku (21,36%) korzystała z terenów Doliny Narwi zazwyczaj w weekendy. Można zatem stwierdzić, że przestrzeń Doliny Narwi jest na etapie odkrywania.

Większość przyjeżdżających indywidualnie (42,27%), uprawiała rekreację bierną, pozostali w równym stopniu uprawiali turystykę krajoznawczą i kwalifikowaną. Odwiedzający w grupach uprawiali przede wszystkim turystykę kwalifikowaną, a do wypoczynku wykorzystywali przede wszystkim tereny miejskie i wiejskie zabudowane. Przy czym żadna z tych osób nie deklarowała realizacji wypoczynku w formie rekreacji biernej. Tylko 25,45% badanych deklarowało udział w zorganizowanych formach rekreacji. Za jedyną znaczącą formę rekreacji zorganizowanej w tym obszarze można uznać organizację festynów i konkursów tematycznych.

Badani, którzy wykorzystywali tereny miejskie zabudowane i tereny wiejskie zabudowane do rekreacji preferowali jako formę wypoczynku rekreację bierną (odpowiednio: 75% i 60 % badanych). Z kolei osoby wykorzystujące do wypoczynku tereny przyrodnicze uprawiali turystykę kwalifikowaną i krajoznawczą, jak również rekreację bierną.

Rozkład wyników dotyczących wykorzystania walorów Doliny Narwi wskazuje, że możliwa jest realizacja celów wypoczynkowych rekreacji biernej, turystyki kwalifikowanej oraz krajoznawczej. Białostoczanie preferowali turystykę wypoczynkową (47,85%) i agroturystykę (47,85%) nad pozostałymi formami turystyki, duże znaczenie ma również cel rozrywkowy przyjazdu turystycznego (34,18%).

Wykres 2. Najbardziej atrakcyjne tereny rekreacyjne Doliny Narwi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Zdaniem odwiedzających, wszystkie typy terenów rekreacyjnych występujących w Dolinie Narwi są w równym stopniu atrakcyjne (wykres 2), a o ich atrakcyjności decyduje przede wszystkim estetyka wizualna (65%), czyli szeroko rozumiana percepcja wrażeń słuchowych i wzrokowych dochodzących z otoczenia. Świadczy to o urozmaiconych gustach estetycznych odwiedzających. Różnica występująca pomiędzy

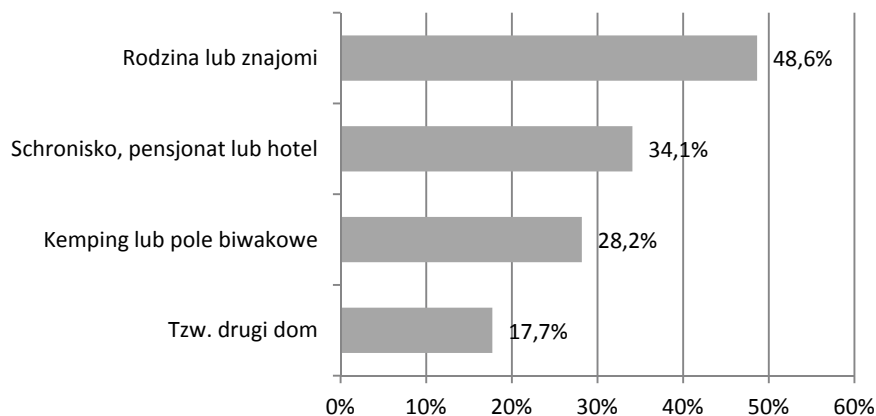
wielkością wykorzystania różnych terenów Doliny Narwi, a ich atrakcyjnością dowodzi, że realizowane formy rekreacji w trakcie wypoczynku w Dolinie Narwi mają związek z potrzebami odwiedzających, a nie z ofertą walorów przestrzeni turystycznej.

Analiza funkcji przestrzeni turystycznej Doliny Narwi w zakresie realizacji celów wypoczynkowych wskazuje, że jest na etapie rozwoju. Występuje zdecydowana zgodność potrzeb w zakresie realizowanych form wypoczynku, wykorzystywanych w tym celu terenów rekreacyjnych i oceny ich atrakcyjności.

Rozwój funkcji w zakresie świadczenia podstawowych usług turystycznych przez podmioty turystyczne Doliny Narwi przeanalizowano na podstawie czynnika możliwości jaki występuje w zakresie usług gastronomicznych oraz usług noclegowych.

Zdecydowana większość odwiedzających Dolinę Narwi (92,73%) potwierdziła występowanie możliwości spożywania posiłków we własnym zakresie, również ponad połowa odwiedzających stwierdziła, że oferta gastronomiczna jest dostępna. Nieco niżej została oceniona jakość tych możliwości²². Jakość możliwości spożywania posiłków we własnym zakresie oceniono na poziomie nieco wyżej niż dostatecznym (3,49), zaś jakość możliwości spożywania posiłków w lokalach gastronomicznych nieco wyżej niż zła (2,35).

Ocena możliwości usług noclegowych również nie jest zadawalająca. Tylko jedna trzecia odwiedzających wskazała na możliwości korzystania z usług noclegowych w hotelu, schronisku lub pensjonacie, jeszcze mniejsza liczba osób wskazała na możliwości korzystania z kempingu lub pól biwakowych (wykres 3).

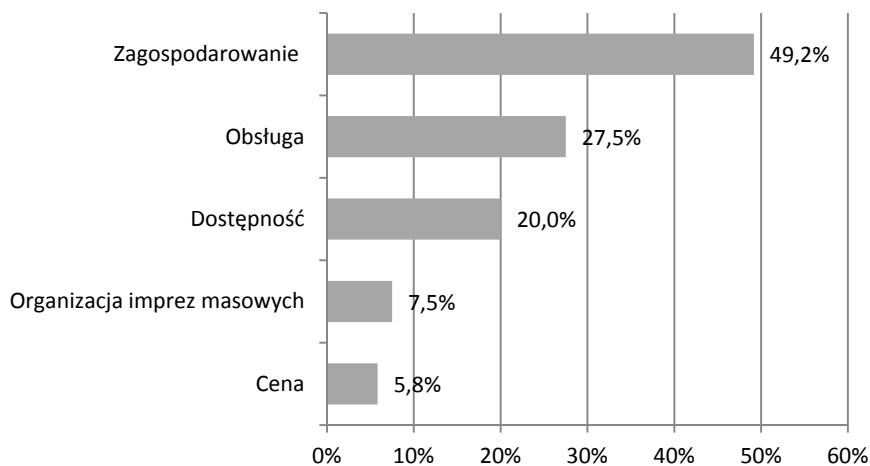

Wykres 3. Możliwości noclegu na terenach rekreacyjnych Doliny Narwi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

²² Jakość stwarzanych możliwości mierzono w czterostopniowej skali, od 5 do 2, gdzie wartość pięć przypisano odpowiedziom, w których pojawiały się wyraźne emocje wskazujące na zadowolenie respondenta, wartość 4 suchej informacji opisu stanu, wartość 3 stwierdzeniu tak, wartość 2 odpowiedziom, w których zawierały się krytyczne uwagi, zaś wartość 1 przypisano odpowiedziom brak zdania. Uzyskane wyniki poddano obliczeniu średniej ważonej.

Niskie oceny w zakresie świadczenia podstawowych usług turystycznych potwierdza szczegółowa analiza czynników wpływających na wzrost atrakcyjności turystycznej Doliny Narwi. Spośród wszystkich odwiedzających Dolinę Narwi, 60% badanych wskazało czynniki, których poprawa może wpłynąć na wzrost atrakcyjności turystycznej Doliny Narwi. Około połowa z nich wskazała na konieczność poprawy zagospodarowania turystycznego (wykres 4).

Wykres 4. Czynniki zwiększające atrakcyjność turystyczną terenów rekreacyjnych Doliny Narwi

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Analiza funkcji przestrzeni turystycznej Doliny Narwi w kategorii zaspokojenia potrzeb świadczenia podstawowych usług turystycznych wskazuje, że funkcja ta jest na niskim poziomie rozwoju. Powyższy wniosek potwierdza również zaobserwowana zgodność pomiędzy niską oceną możliwości świadczenia podstawowych usług turystycznych a czynnikami wpływającymi na wzrost atrakcyjności przestrzeni turystycznej.

Kompleksowa obsługa ruchu turystycznego wymaga świadczenia usług komplementarnych. Badaniu poddano możliwości wypożyczenia sprzętu rekreacyjnego w układzie rodzajowym oraz możliwości nauki uprawiania sportów rekreacyjnych, również w układzie rodzajowym. Wyniki przedstawiono w tabeli 1. Połowa odwiedzających Dolinę Narwi wskazała na zaspokojenie potrzeb w zakresie wypożyczenia sprzętu do rekreacji wodnej, braki występowały w zakresie możliwości wypożyczenia rowerów czy kijków do „nordic walking”. Natomiast całkowity jest brak oferty w zakresie wypożyczenia sprzętu do gier rekreacyjnych, czwarta część odwiedzających wskazała na występowanie braków możliwości wypożyczenia jakiegokolwiek sprzętu do gier rekreacyjnych, natomiast kolejna grupa nie wiedziała nic

na ten temat. Znacznie mniejsza oferta występowała w zakresie możliwości nauki sportów rekreacyjnych. Tylko czwarta część wiedziała o takich ofertach, w szczególności znana była oferta nauki sportów wodnych, jak i w nieco mniejszym stopniu aktywnych form przemieszczania się.

Tabela 1. Poziom rozwoju usług komplementarnych

Wyszczególnienie	Liczba wskazań w %	Wyszczególnienie		Liczba wskazań w %
Możliwość wypożyczenia sprzętu rekreacyjnego	49,91	Rodzaj wypożyczanego sprzętu	Sprzęt do rekreacji wodnej	89,11
			Rower, kijki nordic walking	16,83
			Sprzęt do gier rekreacyjnych	0,99
Brak możliwości wypożyczenia sprzętu rekreacyjnego	25,91			
Nie wiem nic o takich możliwościach	28,18			
Możliwość nauki uprawiania rekreacyjnego sportów	24,55	Formy sportów rekreacyjnych, z których oferty edukacyjnej można skorzystać	Gry rekreacyjne	1,85
			Sporty wodne	66,67
			Aktywne formy przemieszczania się	44,44
Brak możliwości nauki uprawiania rekreacyjnego sportów	28,64			
Nie wiem nic o takich możliwościach	46,82			

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wyniki badań wskazują na niedostatecznie wykształconą funkcję zaspokojenia potrzeb w zakresie świadczenia turystycznych usług komplementarnych w obszarze wspierania różnorodnych form rekreacji. W stopniu dobrym rozwinięta jest funkcja wspierania rekreacji wodnej, co jest zgodne z dominującym walorem przestrzeni (meandrująca rzeka Narew). Funkcja ta jednak, ze względu na niskie możliwości nauki uprawiania sportów wodnych (24,55%) dostępna jest przede wszystkim tylko dla osób już posiadających odpowiednie umiejętności. Powoduje to znaczne ograniczenia w rozwoju rekreacji na tym obszarze.

Analiza rozwoju funkcji przestrzeni w zakresie dostępności komunikacyjnej wykazała, że na poziomie dostatecznym rozwinięta jest dostępność dojazdu rowerem i środkami komunikacji miejskiej, zaś na poziomie powyżej dobrym dostępność dojazdu samochodem (tabela 2).

Tabela 2. Poziom dostępności komunikacyjnej

Wyszczególnienie	Liczba wskazań w %	Ocena dojazdu	Liczba wskazań w %	Średnia ważona
Możliwości dojazdu rowerem do terenów Doliny Narwi	41,26	Bardzo dobra (5)	12,27	3,09
		Dobra (4)	27,61	
		Dostateczna (3)	17,79	
		Zła (2)	42,33	
Brak zdania w tym zakresie	27,84			
Brak odpowiedzi	30,90			
Możliwości dojazdu samochodem do terenów Doliny Narwi	60,16	Bardzo dobra (5)	32,08	4,2
		Dobra (4)	57,08	
		Dostateczna (3)	9,58	
		Zła (2)	1,25	
Brak zdania w tym zakresie	12,91			
Brak odpowiedzi	26,33			
Możliwości dojazdu komunikacją miejską do terenów Doliny Narwi	36,45	Bardzo dobra (5)	9,72	3,07
		Dobra (4)	27,08	
		Dostateczna (3)	23,61	
		Zła (2)	39,58	
Brak zdania w tym zakresie	32,91			
Brak odpowiedzi	30,63			

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W ocenie respondentów dostępność komunikacyjna z Białegostoku do Doliny Narwi była zadowalająca, najkorzystniejsza do przemieszczania się samochodem.

Podsumowanie

W wyniku badań stwierdza się, że na obszarze przestrzeni turystycznej Doliny Narwi występują funkcje turystyczne w zakresie realizacji celów wypoczynkowych, celów związanych z uprawianiem turystyki kwalifikowanej, krajoznawczej oraz rozrywkowej. Jest ona na etapie odkrywania, o czym świadczy niski wskaźnik penetracji turystycznej walorów przyrodniczych, a wysoki obszarów zabudowanych miejskich i wiejskich. Przestrzeń tę cechują dobrze rozwinięte funkcje dla wypoczynku sobotnio –

niedzielnego zdecydowanie bardziej w formie rekreacji biernej niż turystyki krajoznawczej czy kwalifikowanej. Jednak funkcje te są wykorzystywane przez mieszkańców obszaru metropolitalnego Białegostoku sporadycznie. Stwierdzono występowanie braków w zakresie świadczenia funkcji turystycznej dla celów rozrywkowych i rekreacji czynnej.

Na niskim poziomie rozwinięte są funkcje świadczenia urozmaiconych form rekreacji aktywnej. Jedynie w stopniu dobrym przestrzeń umożliwia realizację funkcji rekreacji wodnej, ale tylko w odniesieniu do turystów już posiadających odpowiednie umiejętności.

Na niskim poziomie rozwinięta jest funkcja zaspokojenia potrzeb turystów w zakresie świadczenia usług noclegowych i gastronomicznych. Jest to oczywiście związane z występującym tutaj, w zdecydowanej większości turystycznym ruchem weekendowym realizowanym zazwyczaj sporadycznie.

W przestrzeni turystycznej Doliny Narwi w niewielkim stopniu rozwinięte są relacje funkcjonalne pomiędzy walorami przyrodniczymi Doliny a obszarami zagospodarowanymi. Zdecydowana większość wypoczynku zachodzi na terenach zagospodarowanych. Potwierdzają ten fakt również statystyki ruchu turystycznego Narwiańskiego Parku Narodowego (7000 turystów rocznie). Przestrzeń turystyczna Doliny Narwi posiada niski poziom rozwoju funkcji usług turystycznych podstawowych i komplementarnych. Ze względu na unikatowość walorów i ich cenne przyrodniczą występującą w tej przestrzeni konieczne jest podjęcie działań w zakresie rozwoju usług turystycznych podstawowych i komplementarnych. Działania te pozwolą na kontrolowany rozwój ruchu turystycznego i kierowanie go w obszary o wysokiej odporności na zakłócenia antropogenne.

Literatura:

- Butler R.: The concept of a tourism and cycle of evolution. „Canadian Geographer” 1980, nr 24.
- Crouch G.I., Ritchie J.R.B.: Tourism, Competitiveness, and Societal Prosperity. „Journal of Business Research” 1999, nr 44.
- Dwyer I., Kim Ch.: Destination Competitiveness: determinants and indicators. „Current Issues in Tourism” 2003, nr 6.
- Dziedzic E.: Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego. Monografie i Opracowania, nr 442 SGH, Warszawa 1998.
- Fischbach J.: Funkcja turystyczna jednostek przestrzennych i program jej badania. „Acta Universitatis Lodzianis. Turyzm” 1989, nr 5.
- Gaworecki W.W.: Ekonomia i organizacja turystyki. PWN, Warszawa 1978.
- Gołembski G. (red.): Kompendium wiedzy o turystyce. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 2002.
- Kornak A.S.: Ekonomia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Kostrowicki A.S.: A system based approach to research concerning the geographical environment. „Geographia Polonica” 1976, nr 33.
- Kowalczyk A.: Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Kowalczyk A.: Zagospodarowanie turystyczne. PWE, Warszawa 2010.

- Krzymowska-Kostrowicka A.: Terytorialny system rekreacyjny. „Prace Geograficzne” 1980, nr 138.
- Liszewski S., Baczarow M.: Istota i właściwości przestrzeni rekreacyjno-turystycznej. „Turyzm” 1998, nr 8(1).
- Liszewski S.: Przestrzenie turystyki i ich transformacja we współczesnym świecie. „Turyzm” 2006, nr 16, z. 2.
- Liszewski S.: Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii. [w:] Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie. T. 1. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2005.
- Liszewski S.: Przestrzeń turystyczna. „Turyzm” 1995, nr 4.
- Machiavelli A.: Tourist Destinations as Integrated Systems. „Tourist Review” 2001, nr 56.
- Matczak A.: Problemy badania funkcji turystycznych miast Polski. „Acta Universitatis Lodzensis. Turyzm” 1989, nr 5.
- Nawrot Ł., Zmyślony P.: Międzynarodowa konkurencyjność regionu turystycznego. Od programowania rozwoju do zarządzania strategicznego. Wydawnictwo PROKSENIA, Kraków 2009.
- Nieżgoda A.: Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2006.
- Preobrzeżański W.S., Wiedienin J.A.: Geografia i Otodych. Izdrietielstwo Znanie. Moskwa 1971.
- Ritchie J.R.B., Crouch G.: The competitive destination: a sustainability perspective. „Tourism Management” 2000, nr 21.
- Warszyńska J.: Problemy badawcze geografii turystyki. „Folia Geographica. Geographia Oeconomica” 1986, vol. 19.
- Włodarczyk B.: Przestrzeń turystyczna, pojęcie, cechy, wymiary. „Turyzm” 2007, nr 17(1-2).
- Włodarczyk B.: Przestrzeń turystyczna. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009.

Creating tourist space of environmentally valuable areas on the example of the Narew river valley

Summary: The article discusses the issue of tourist space. The first part reviews the literature, presents the factors and processes which determine creating tourism space. The empirical part, carried out on the example of the Narew River Valley, identifies the intensity of tourist movement in the lower part of the Narew River Valley by the residents of the metropolitan Białystok, depicts the main attractions determining creating tourism space as well as the functions that this space fulfils for tourists. Barriers and determinants have been presented. The article is supported with examples.

Keywords: tourist space, tourist function, attractiveness of tourist space.